

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHECA
Postbus 797 - 3500 AA Utrecht

'ONT-MOETEN'
J. W. Brouwerstr. 13
AMSTERDAM

Archief

Ont-Moeten

*Tijdschrift voor
Groepswerk*

Humanistisch Verbond

ONT-MOETEN

Jaargang 5 nummer 1
Oct/Nov. 1978

Informatief tijdschrift van het groepswork van het Humanistisch Verbond, verschijnt 6 keer per jaar en kost f17,50 per jaargang van October tot October. Evt. opzeggen van het abonnement vóór 1 October. Losse nummers f 3,50.

Redactie: Albert Nieuwland, Jan Hein Mooren, Denijs Bru.

Administratie: J.W.Brouwersstraat 18, Amsterdam. Postgiro 4046753
tnv Albert Nieuwland te Amsterdam.

Omslagontwerp: Mariette Maaskant.

De verantwoordelijkheid voor de gepubliceerde artikelen berust alleen bij de schrijvers ervan. Overname van artikelen of delen ervan is pas toegestaan na toestemming van de redactie.

Een nieuwe jaargang, een nieuwe omslag, zoals gewoonlijk weer van één van de deelnemers van onze H.V-groepen, ditmaal van Mariette Maaskant.

Het Bhagwan-artikel in het vorige nummer was zeer actueel, zo bleek ons uit het grote aantal artikelen en uitzendingen dat losbarstte rond het verschijnsel Bhagwan. Het viel op dat deze aandacht zich nogal vaak richtte op één aspect, nl. het seksuele. Bhagwan is nu voornamelijk bekend geworden als de 'seks-goeroe', wat het verschijnsel Bhagwan geen recht doet en waarschijnlijk meer zegt over de seksuele remmingen die er in onze maatschappij nog alom bestaan. Nico Tydeman, uit onze vorige nummers geen onbekende en voorstander van 'spiritueel vormingswerk' met speciale aandacht voor de religieuze dimensie van de mens, oordeelt genuanceerder over Bhagwan. In Signalen uit de religieuze subcultuur noemt hij een aantal aspecten (waar het lichamelijke slechts één aspect en het seksuele een deelaspect van is), waar wij in het Westen en in het Humanistisch Verbond in het bijzonder meer aandacht aan zouden moeten besteden.

In onze serie over de religieuze dimensie van de mens past eigenlijk óók het artikel van René Diekstra, klinisch psycholoog en hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond over Psychotherapie, professionalisering van illusionisme? Hij ziet psychotherapie niet als wetenschap, maar als efgename van de gevestigde godsdiensten en zelf als een soms gezonde, soms ongezonde religie.

Tot slot geeft Richard Lukács, centraal raadsman van het H.V. een verslag van een congres van het 70-jarig bestaan van de Nat. Raad voor Maatschappelijk Welzijn. Hij neemt het verbale geweld van de welzijnsboys op de korrel en geeft op verzoek van de redactie zijn visie op het Welzijn op termijn.

Wilt u uw abonnementsgeld à F 17,50 per omgaande overmaken op (nieuw:) postgiro 4046753 t.n.v. Nieuwland, rekening Ont-moeten, Amsterdam. Hartelijk dank!!

nico tydeman:

SIGNALEN UIT DE RELIGIEUZE SUBCULTUUR

Een gebeurtenis als een signaal, vol vraagtekens en verwondering was voor mij het feit dat Herman Cohen zich officieel een leerling toonde van Bhagwan Shree Rajneesh, kortweg Bhagwan. Herman Cohen, psycholoog, was in Nederland een van de eerste die wetenschappelijk onderzoek deed naar het druggebruik, en begreep dat drugs te maken hebben met bewustzijnsontwikkeling en met mystieke toestanden¹.

Hij hield zich theoretisch en praktisch bezig met allerlei vormen van meditatie, Gestalt, de humanistische en de transpersoonlijke psychologie en werd een leerling van Saswitha, de nederlandse yogi die onder de titel 'Shabhawat: De korte weg tot Wijsheid' een breedvoerig wijsgerig-spiritueel werk publiceerde waarvoor Herman een uitstekende inleiding schreef. Maar ik bewonderde hem vooral voor zijn laatste boek 'De vrije Mens' (1975)², waarin hij heel systematisch de belangrijkste meditatie-wegen aan een psychologisch onderzoek onderwierp en ook probeerde te evalueren. Hij probeerde zelfs - voorzover ik weet als enige - criteria aan te geven waaraan volgens hem een transcendente weg zou moeten voldoen. Omdat ik het zo belangrijk vind dat spiritualiteit als wetenschappelijk onderzoek ook een rationele zaak is, terwijl het christendom door bijvoorbeeld de methodische kant van de mystiek te verwaarlozen dit naar het irrationele heeft verwezen, geef ik de criteria van Herman Cohen beknopt weer.³

Criteria voor een transcendente weg

1. Een transcendente weg moet de mogelijkheid geven om door middel van één principe alle tegenstellingen, dualiteiten, etc. te verzoenen. Anders gezegd, een transcendente weg dient het bewijs te leveren voor de eenheid der tegenstellingen.
2. Dit 'verzoenend' principe dient op zijn bruikbaarheid beproefd en bewezen te worden in een logisch samenhangend theoretisch systeem met daaruit voortvloeiende methoden en technieken die tot doel hebben om het aanleren en hanteren van het principe te vergemakkelijken.
3. Een transcendente weg dient op vrij korte termijn 'resultaten' op te leveren. De mensen die deze weg bewandelen dienen tenminste het gevoel te krijgen dat er iets - ten goede - aan het veranderen is.
4. Een transcendente weg dient toegang te verlenen tot veranderde bewustzijns toestanden.
5. Een transcendente weg dient niet in tegenspraak te zijn met andere wegen. Integendeel, een transcendente weg dient te bestaan in een steunend netwerk van andere wegen en moet deze wegen beter begaanbaar maken.
6. Een transcendente weg dient op elk 'niveau' bruikbaar te zijn. Een ideale weg moet de aarzelende stappen van een beginner verwelkomen, maar hem tevens voeren tot het - vermoedelijke - eindpunt.
7. Een transcendente weg dient de gehele dag door open te zijn ... moet als het ware identiek zijn met de handelingen van het dagelijks leven.
8. Een transcendente weg dient meerdere 'ingangen' te hebben. Anders gezegd in principe moet gewerkt worden met alle psychische functies.

Dan noemt hij verder een aantal 'minder belangrijke criteria' die ik in trefwoorden samenvat: een transcendente weg dient oog te hebben voor een goede lichamelijke konditie, antwoord te geven op de zgn. grote levensvragen (wie ben ik, waar kom ik vandaan, waar ga ik naar toe?), dient parapsychologische verschijnselen begrip te geven, en om te maken, moet begaan kunnen worden zonder een langdurige relatie met een leraar, moeten

niet al te technisch zijn, dient beschreven te worden in en gebruik te maken van de moderne Westerse ideeënwereld, een vruchtbare bijdrage leveren op het gebied van creativiteit, wetenschap en psychotherapie, moet begaanbaar kunnen zijn zonder de steun van mede-reizigers, en zal een optimale relatie kennen tussen normalisatie en konflikt.

Voor een goed begrip van deze criteria moet ook het kommentaar van Cohen zelf gelezen worden. Maar in dit artikel ben ik slechts signalerend bezig, en dat betekent noodgedwongen samenvatten, soms al te beknopt. Herman Cohen besluit met: "Is er dan geen weg die aan alle criteria voldoet? Nee, die is er bij mijn weten niet en daarom blijven enige aanvullingen noodzakelijk. Wij komen dan tot een losse wegencombinatie...".

Zonder hem te willen vastpinnen op deze kritiek kan ik van hieruit wel iets aanvoelen waarom Herman Cohen zijn eerste leermeester Saswitha met zijn niet geringe vorm van intellectualisme verliet om zich aan te sluiten bij de volgelingen van Bhagwan.

rondom bhagwan shree rajneesh

Bhagwan's populariteit is zeer sterk groeiende in de subcultuur. Zijn leerlingen kun je herkennen aan hun oranjekleding, een mala (rozenkrans) om de hals met het portretje van de meester. Hij was hoogleraar filosofie aan twee Indiase Universiteiten maar is sinds 1966 werkzaam als spiritueel meester en heeft in Poona een zeer grote esoterische school waar zo'n 1500 mensen rond hem een ashram (kloostergemeenschap) vormen.

Het aantrekkelijke van zijn spiritualiteit lijkt mij te liggen enerzijds in het gemak waarmee hij het beste van de Oosterse tradities met elkaar verbindt (de Veden, Yoga, Taoïsme, Tantra, Zen-Buddhisme), en anderzijds in de natuurlijkheid waarmee hij ook westerse methoden gebruikt (groepstechnieken als sensitivity en encounter, biofeedback, Gestalt). Het is een begaafd spreker met een innemende stem en een voortreffelijke wijze van formuleren. Elke dag spreekt hij zijn leerlingen toe, die speeches worden op de band gezet en verspreid over de gehele wereld en in boekvorm (reeds vele banden) uitgegeven. Bhagwan is zowel oosters als westers geïntereerd, heeft gevoel voor de betekenis van de menselijke relaties, kent het menselijk bewustzijn in al zijn nivo's en heeft een sterke wijze van overdracht. Voor zijn leerlingen is hij aanwezig op duizenden kilometers afstand. Zij denken aan hem voor zij gaan slapen en communiceren met hem op het meest willekeurige tijdstip van de dag. Zijn meditatie-techniek is zeer veelzijdig: dynamische meditatie met loskomen, losgooien van alles wat er in je zit, met stilte en geluid (muziek) gesprekken. Hoewel de Bhagwan-beweging voor mij een muur vormt door het dragen van het oranjegewaad - het doet mij denken aan ons koningshuis (flauw, hoor) en aan de negatieve werking van het uniform (minder flauw) - vind ik deze groep wel kenmerkend voor een bepaalde wijze van het religieuze zoeken. Ik noem enkele facetten die ook de bredere ruimte van de subcultuur betreffen.

zelfkennis

Ten eerste de centrale betekenis van 'zelfkennis'⁴. Een wat versleten term die bedolven is geraakt onder de al te grote belangstelling voor de ultwendigheid. Toch is zelfkennis een algemeen voorkomend principe binnen de verschillende spirituele scholen. Sokrates: 'Eerst moet ik mijzelf kennen, zoals de inscriptie te Delphi zegt; en het zou bespotelijk zijn als ik nieuwsgierig was naar iets wat niet mijzelf betreft, terwijl ik mijn eigen zelf niet ken'. Of Lao-Tse: 'Wie de ander kent heeft kennis; wie zichzelf kent heeft inzicht' (Tao Teh King). Wat steeds beweerd wordt: zelfkennis is de enige weg naar de ander, de

basis vanwaaruit ik een ander begrijp. Zelfkennis geeft namelijk inzicht in het duistere voor mij alleen toegankelijke gebied van de ervaring en van de wijze waarop ik met mijn ervaring omga. In zijn ervaringen is de ander niet bereikbaar. Op het vlak van de ervaring zijn we allen volstrekt eenzaam. De enige sleutel die ik heb voor de ervaring van de ander is zijn gedrag en de kennis van het tot stand komen en de kwaliteit van mijn eigen ervaring. De betekenis van het lijden zal ik pas kunnen begrijpen bij een ander als ik lijden ten volle zelf heb ervaren. Zonder de zelfkennis van het lijden is er geen begrip voor het lijden van een ander. De roep om zelfkennis is spiritueel gezien terecht klassiek, indien we ook maar een fraktie van onze zgn. sociale instelling willen realiseren. Maar om het even ingewikkelder te maken: mijn zelfkennis komt ook mede tot stand in een sociale kontekst, door de betekenis die anderen toekennen aan mijn gedrag.

lichamelijkheid

Ten tweede. Aandacht voor de lichamelijke facetten van de spiritualiteit. Ons lichaam is een expressie van ons eigen innerlijk en communicatievlak met onze omgeving. Door mijn lichaamshouding maak ik mijzelf kenbaar en via mijn lichaam ontvang ik de indrukken van buiten af. Een groot probleem is dat wij zo slecht in ons lichaam zitten. Wat dan ook tot gevolg heeft dat wij zo slecht gevoelig zijn voor wat er precies van buiten af ons tegemoet komt.

Wanneer wij onszelf maar half tot uitdrukking brengen dan betekent dat volgens mij ook dat wij ons spiritueel gezien maar voor de helft realiseren. Bhagwan geeft terecht veel aandacht aan het lichaam, ook in zijn seksuele aspecten.

de meester

Ten derde. Heel sterk zie je bij de Bhagwan-mensen de roep om de Meester. Een Meester hebben kan een zeer rijke inspiratiebron zijn voor je eigen ontwikkeling. Ik denk dat binnen het christendom, waar de geestelijke leiding al jarenlang op een laag pitje staat, daar veel te weinig begrip voor bestaat. Een meester is het voorbeeld van geestelijke realisatie. Hij heeft de weg bewandeld, wellicht met alle bochten. Hij kan je daarom helpen. Wel vind ik soms dat de alles absorberende aandacht voor de meester doet vergeten dat er vele meesters rondom mij zijn, die zich manifesteren - mits ik er oog voor heb - in gewone dingen, vrienden, vriendinnen, gebeurtenissen.

meditatie

Ten vierde. De centrale plaats van de meditatie-techniek. Een methode is onontbeerlijk, ook in geestelijke zaken waar al genoeg gemeld wordt. Toch is wat wij met behulp van een techniek proberen te bereiken uiteindelijk vrij van techniek, onbereikbaar voor techniek. Een techniek geeft de veiligheid van de oefening, maar er bestaat geen waarborg, geen middel voor. 'Dat' wat de techniek te boven gaat. Terecht bestaan er vele technieken, maar uiteindelijk voltrekt het geestelijke zich zonder enige techniek.

optimisme

Ten vijfde. Bij de volgelingen van Bhagwan, maar ook daarbuiten vind ik soms een al te uitgesproken optimistische stemming. Het geluk ligt iets te gemakkelijk voor het oprapen. Voor mij staat spiritualiteit niet boven het lijden, maar er midden in. Het ekstatische is per definitie ook maar één moment. Het volgende ogenblik is het over. Het ekstatische geluk verheft zich steeds te ver boven de gewone dingen van de dag, en dat is soms een beetje verdriet en soms een beetje vreugde, en soms groot lijden en soms grote vreugde. Dogen-zenji, de grote zenmeester heeft eens gezegd: 'als de zon schijnt dan is er ook schaduw'. Het licht schept ook een niet verlicht gedeelte. Mystiek is niet zonder leven en dood. Mystiek bestaat niet buiten de saaiheid en taaiheid van mijn routinelandelingen van elke dag.

PSYCHOTHERAPIE: PROFESSIONALISERING VAN ILLUSIONISME?

Psychotherapie is in de mode. Aan dat aspect van dit nieuwerwetse fenomeen hoeft men in ieder geval niet te twijfelen. Zo groot zelfs is haar aantrekkingskracht, dat ze de oorzaak is van een professionele volksverhuizing in een aantal westerse landen, welke haar weerga niet lijkt te kennen.

Artsen, medisch specialisten, met name psychiaters, psychologen, andragogen, sociologen, maatschappelijk werkenden, geestelijken, etc. houden zich tegenwoordig in grote getale bezig met, trainen zich in, en maken in hun werk gebruik van psychotherapie of wat daar voor doorgaat.

Voor de sociale wetenschappers hieronder, in bijzonder de klinisch of medisch psychologen, geldt zelfs dat zich aan hen in zo'n 10-15 jaar een volledige metamorfose heeft voltrokken. Van theoretiseren, contempleren, diagnosticeren, rapporteren en adviseren zijn ze overgegaan op interveniëren, therapeutiseren en superviseren. Waren ze specialisten, wier contact met de patient vooral of uitsluitend via test en medicus verliep, nu zijn ze behandelaars geworden met hun eigen patienten of klienten, soms zelf met eigen klinieken. Zowel in hun eigen ogen als die van hun vroegere 'meesters' zijn ze ook een soort van 'dokters' geworden.

rené f w diekstra

Hun maatschappelijk, persoonlijk en dus ook economisch aanzien is daarmee geweldig gestegen. Soms zelfs zover, dat ze met enig laatdunkten kijken naar hun medisch-psychiatrische collega's. Men kan ze dan ook met luider stem horen verkondigen, hoe problematisch en ontoereikend de medisch-somatische benaderingen met betrekking tot het veld van de geestelijke gezondheidszorg wel zijn, en hoe gehandicapt hun medische collega's zijn door dispositie en opleiding.

Zelfs traditioneel medische bolwerken, zoals ziekenfondsen, zullen de druk van de psychotherapie en de niet-medische psychotherapeut niet lang meer kunnen weerstaan, en het is waarschijnlijk nog een kwestie van tijd voordat de psychotherapeut zich op alle fronten met de gevestigde medische macht kan meten. Maar niet alleen hier, ook op tal van andere terreinen van het maatschappelijk leven, doet de invloed van de psychotherapie zich gevoelen. Psychotherapie en de behandeling van psychische problemen heeft bijvoorbeeld een vaste plaats gekregen in de literatuur, lektuur, op radio, televisie, in het onderwijs en in de bedrijfsvoering.

Noten, behorende bij het vorige artikel, dat overgenomen is uit Speling, 1977 no 4, uitgeverij Gianotten, Tilburg.

¹ Herman Cohen, *Psychologie als science fiction*, Meppel, Boom, 1972.

² Uitgegeven bij Bres te 's-Gravenhage.

³ Herman Cohen, *De Vrije Mens*, p. 155-161.

⁴ Zie voor dit thema E.F. Schumacher, *Gids voor de verdoolden*, Ambo, Baarn, 1977, p. 67-87.

Dagbladen, weekbladen, maandbladen en andere periodieken kunnen het nauwelijks meer tegenover hun lezers verantwoorden hieraan niet regelmatig aandacht te besteden. Boekhandels puilen uit van psychotherapie-achtige lektuur en psychotherapie-auteurs prijken niet zelden op de bestsellerslijsten.

Radio en televisie kennen spreekuren waar psychotherapeuten hun deskundigheden op grote schaal uitzenden. Universitaire en niet-universitaire curricula besteden grote aandacht aan de psychotherapie in allerlei facetten en in verschillende landen zijn volledige academische psychotherapie-opleidingen.

En voor wat betreft het leven van alledag, niet zelden brengt men zijn vrije tijd, weekenden, of zelfs vakantie (psychosafari!) door onder de hoede van de 'psychotherapeut'.

Het zogeheten 'in-therapie-zijn' of 'in-analyse-zijn' is voor veel mensen in de westerse landen een vast aspect van hun leven of grote gedeelten van hun leven geworden. Belangrijke levensbeslissingen, zoals het aanknopen of afbreken van relaties, het 'nemen' van een kind, het kiezen of veranderen van beroep of opleiding, etc. worden vaak pas na gesprekken of overleg met de therapeut genomen. In bepaalde kringen is het zelfs een 'must' om in therapie te zijn. De geweldige verbreiding en popularisering van de psychotherapie heeft er toe geleid, dat er tal van nieuwe vormen en methoden het licht hebben gezien, thans zijn er tenminste zo'n 40-tal vormen in omloop, en dat psychotherapie of psychologische hulpverlening ook wordt bedreven door groepen die traditioneel niet tot haar beoefenaars worden gerekend. Bedoeld worden hier met name de zgn. 'nonprofessionals', 'para-professionals', therapeuten zonder een academische of gelijkwaardige vooropleiding.

bedreiging van professionele status

Voor de therapeuten met een medisch of sociaal-wetenschappelijke achtergrond betekent deze ontwikkeling van de psychotherapie-beoefening een duidelijke bedreiging van hun professionele status. Ze nemen dan ook zelfbeschermende maatregelen, die enerzijds tot doel hebben hun eigen beroepsidentiteit te garanderen, anderzijds hun bevoorrechte maatschappelijke positie te handhaven of zelfs uit te bouwen. Het is deze ontwikkeling welke de hedendaagse psychotherapiewereld in ons land bijvoorbeeld sterk kenmerkt. De Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie, in de wandeling kortweg NVP, heeft zich zowel naar de psychotherapie-wereld als naar de samenleving, in bijzonder de (financiële) overheid opgeworpen als het bolwerk tegen de verloedering van de psychotherapie. Zij heeft, zij het nog altijd officieus, de titel 'psychotherapeut' ingesteld, welke voor medici, sociaal-wetenschappers en een enkele andere discipline, openstaat, maar niet nadat zij aan een aantal scherpe eisen hebben voldaan. Eisen overigens die periodiek steeds worden verhoogd, en naar het lijkt het effect resorteren dat de aantrekkelijkheid van het N.V.P.-lidmaatschap steeds groter wordt, de inferioriteitsgevoelens van niet-N.V.P.-therapeuten steeds omvangrijker, en de benodigde investeringen steeds hoger. Een van de meest opmerkelijke verschijnselen in het hedendaagse psychotherapieveld is dan ook de Douwe Egberts-achtige activiteit van veel (aspirant)therapeuten, welke gewoonlijk wordt aangeduid met 'punten' sparen voor het N.V.P. En dat alles om de boot en het grote geld, niet mis te lopen, op het moment dat de overheid mocht besluiten met deze organisatie in zee te gaan en de titel psychotherapeut een officiële en (financieel) inhoudelijke status te geven. Bedroevend daarbij is, dat men in officiële publikaties van NVP-zijde tevergeefs naar een theoretische of wetenschappelijke verantwoording zal zoeken voor de door haar gehanteerde definitie van psychotherapeut.

Waar men verwacht, dat eisen die aan opleiding en deskundigheid van psychotherapeuten worden gesteld verband houden met de relatie tussen deze deskundigheden en psychotherapie-effect, komt men bedrogen uit. Er is geen enkele garantie, dat psychotherapeuten, die aan de N.V.P.-voorschriften voldoen, betere hulpverleners zijn dan andere. Het lijkt zelfs niet uitgesloten, men denke o.m. aan het vraagstuk van de routine van de psychotherapeut, dat voldoen aan de N.V.P.-normen de effectiviteit van de therapeut ten ongunste kan beïnvloeden. Hetzelfde kan overigens ook worden ingebracht tegen de opleidingsvoorschriften van andere psychotherapie-gezelschappen.

wetenschappelijk?

De vraag rijst dan in hoeverre psychotherapie nog langer als wetenschappelijkverantwoordeactiviteit kan worden aangemerkt, zoals dat bijvoorbeeld gebeurde in de definitie van psychotherapie welke door de Staatscommissie de Vreeze werd gehanteerd, en zoals dit ook is geformuleerd als eerste doelstelling in de NVP-statuten: "bevordering van de uitoefening der psychotherapie, welke enerzijds wetenschappelijk verantwoord is, anderzijds tegemoet komt aan de maatschappelijke behoeften". Bij het ontbreken van enige wetenschappelijke verantwoording voor en enige theoretische substantiëring van de thans gehanteerde deskundigheidsdefinities van psychotherapeut moet iedere pretentie van wetenschappelijkheid van het psychotherapiebedrijf als onjuist en misleidend worden afgedaan. Misleidend met name in deze zin, dat het juist een predicaat als "wetenschappelijke" is welke het publiek en de overheid er toe moet verlokken psychotherapie als belangrijk verschijnsel te erkennen en zijn eigen plaats te geven.

De vraag rijst "wat is psychotherapie dan wel en waarom houden mensen zich daarmee bezig?" In het volgende zullen we op deze vragen ingaan en een voorlopig en provocatief antwoord formuleren, op het gevaar af polemisch te zijn.

wat is psychotherapie?

Wat is psychotherapie en waarom houden mensen zich ermee bezig?

Laten we ons eerst eens richten op de eerste vraag. Stel dat een volledige buitenstaander aan ons zou vragen: "Wat is dat nou precies, psychotherapie?" hoe zouden we hem dan gaan antwoorden?

We zouden kunnen zeggen: "Wel, psychotherapie wil zeggen, dat één individu de therapeut (bv. een psychiater, psycholoog of maatschappelijk werker) een ander individu of groep van individuen, die met persoonlijke of psychische moeilijkheden kampen, helpt om deze op te lossen of te vermindern".

Misschien zouden sommige vragenstellers hiermee genoegen nemen ofschoon ze er waarschijnlijk nog niet veel van zouden begrijpen. Maar anderen zouden mogelijk aanhouden en vragen: "Maar wat doet die therapeut dan precies?". De vraag wordt nu moeilijker. Een antwoord zou kunnen luiden: "Wel, hij praat met de ander over zijn moeilijkheden, probeert met hem of haar na te gaan wat er precies aan schort en duidelijk te maken of te laten zien hoe het probleem (de problemen) opgelost kan worden". Nog altijd een vaag en onduidelijk antwoord, dat de kritische vragensteller niet zal bevredigen. "Beschrijf eens een voorbeeld van hoe dat in zijn werk gaat", is de volgende vraag. En nu beginnen de problemen voor ons pas goed.

Het meest direkte antwoord kan slechts zijn: "Wel, dat hangt van het type therapeut af of de vorm van therapie".

"Er zijn een groot aantal therapie-vormen, zoals psycho-analyse, client-centered therapie, gedragstherapie, rationele therapie, gestalttherapie, transactionele analyse, existentiële therapie, primal screamtherapie, orgoonthherapie, om maar enkele te noemen, die ieder op verschillende wijze problemen, waar mensen mee komen, behandelen. De ene therapievorm legt zeer de nadruk op gebeurtenissen in het verleden van de per-

soon in kwestie, op de betekenis van dromen, op het werken met individuele personen in plaats van groepen, de andere therapie-vorm legt weer de nadruk op het hier en nu, op het werken in groepen, op het concreet gedrag, en een derde vorm legt vooral de nadruk op bewustzijn van het eigen lichaam, gevoelens daarin, enzovoort. Deze lijst kunnen we nog pagina's lang uitbreiden.

"Wanneer er zoveel verschillende soorten therapie zijn", gaat onze vragensteller verder, "dan is zeker de ene vorm van therapie meer geschikt voor het ene type problemen en een andere meer voor een ander type problemen". En dan doen we hem verstueld staan door ons antwoord: "nou nee, het is gewoon zo dat de ene therapeut op de ene manier en de andere op een andere manier werkt, maar de klachten of problemen die ze behandelen zijn vaak dezelfde".

"Maar hoe kan dat nou", begint onze vragensteller, "zijn dan voor hetzelfde probleem 14 of 15 of weet ik hoeveel therapieën even goed?". En het onthutsende antwoord moet dan zijn, "ja, eigenlijk wel, even goed of even slecht, het is moeilijk daar iets concreets over te zeggen".

"Maar doet het er dan niet toe hoe je wordt behandeld", probeert onze vragensteller nog een keer wanhopig. En het antwoord luidt opnieuw, "nauwelijks, althans we weten het niet". "Het enige dat we weten is, dat het er soms iets toe doet, bij welke therapeut iemand komt, maar met betrekking tot de methodes die hij gebruikt weten we nog nauwelijks iets". Het allerlaatste wat onze vragensteller, zijn haren uit zijn hoofd trekkend nog weet uit te brengen is: "heeft therapie wel effect?".

En dan volgt de genadeslag: "sommige mensen worden er beter van en anderen beroerder, en de grootste groep verbetert met behandeling evenveel als zonder behandeling, het gemiddelde effect van therapie is echter nul of enigszins negatief".

Volkomen verbijsterd geeft onze vragensteller het op en neemt zich vast voor nooit in een dergelijke verwarrende en gevaarlijke situatie terecht te komen als psychotherapie blijkt te zijn.

een geloof

Wat hebben we met het voorafgaande willen aantonen? Het volgende: laten we aannemen dat onze vragensteller iemand was, die zich als cliënt wil aanmelden bij een psychotherapeut. Alvorens definitief te besluiten in therapie te gaan, wil hij zich informeren over wat psychotherapie nu precies is. Wat nu zou er gebeuren als de betreffende therapeut hem even reëel zou voorlichten als wij zo juist gedaan hebben?

Juist! Dat doen de meeste psychotherapeuten dan ook niet. Het gaat echter te ver om te stellen, dat ze dit alleen niet doen om hun eigen belang te dienen.

Veel psychotherapeuten lijken ervan overtuigd, geloven echt, of dat nu waar is of niet, dat hetgeen zij doen *goed* is, gunstig is, genezend is, ... en misschien is dat één van de voornaamste werkzame factoren in psychotherapie: de overtuiging of het geloof. Dezelfde mening is ook Frank toegedaan in "Persuasion and Healing", of Haley, in "The power tactics of Jesus Christ", en het is hetzelfde als wat de psychoanalitici de functie van de overdracht noemen zoals Becker dat beschrijft in zijn boek "De ontkenning van de dood". Het is ook hetzelfde inzicht dat Myerson, toen nog nauwelijks empirische evaluatie van psychotherapie op gang was gekomen, in 1939 al deed zeggen:

De neurose wordt genezen door christelijke riten, osteopathie, chiropraxis, nux vomica, bromiden, benzedrinesulfaat, een verandering van lucht, een klap op de kop en psychoanalyse, wat er waarschijnlijk op wijst dat geen van allen essentieel zijn".

Wat dan is psychotherapie eigenlijk?

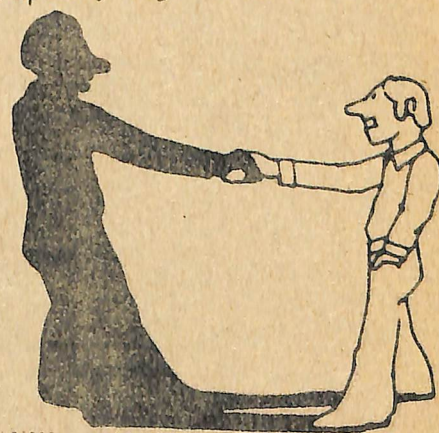
Slechts het overbrengen van een bepaalde overtuiging door het ene individu op het andere, waardoor deze laatste in staat wordt gesteld anders tegen zichzelf en zijn leven aan te kijken en oplossingen voor

zijn problemen uit te proberen, die door vroegere levensvisie en ervaring buiten zijn bewustzijn en bereik zijn gebleven? En kan derhalve bijna iedere overtuiging of levensvisie therapeutisch zijn, mits die maar anders is en andere perspectieven opent dan de huidige?

Een schitterende en unieke analyse, die ons kan helpen een antwoord op deze vraag te geven, vinden wij bij bovengenoemde Becker waar hij zich buigt over de vraag van het waarom van de ontelbare neurotische problemen van onze tijd en de functie van de psychologie (en psychotherapie) daarbij.

erfgename van de godsdienst

Neurose, zo meent Becker, is tegenwoordig een wijdverbreid probleem omdat de traditionele onsterfelijkheidsideologieën, de traditionele godsdiensten, er niet meer in slagen de hunkering van de mens naar voortzetting van zichzelf en naar zijn eigen uniek-zijn in zich op te nemen en te stimuleren. De moderne mens kan niet meer voldoende zin geven aan zijn leven, zoals de mensen in traditionele samenlevingen dat wel konden, alleen maar door hun dagelijkse plicht te doen van kinderen opvoeden, werken en een God te aanbidden. Doordat hij echter de denkbeelden van ziel en God heeft onttroond, is de moderne mens hopeloos op zijn eigen reserves, op zichzelf en op die paar mensen om zich heen teruggeworpen. Zonder beschermende collectieve ideologieën moet hij zichzelf nu van binnen uit rechtvaardigen, d.w.z. dat de moderne mens in ware zin "psychologisch" is geworden. En hij wendt zich nu tot de psychologie om antwoord te krijgen op de vraag waarom hij zo in elkaar zit als hij zit en wat hij kan doen om van zijn ongeluk af te komen. En de psychologie, met name de psychotherapie, heeft die taak op zich genomen. Ze wil de mens laten zien, waarom hij zich zo voelt, waarom hij zo doet, en hoe hij gelukkiger kan worden, wat hij doen moet om zijn lot te verbeteren. De weg die ze de mens daarbij aanwijst, is die van de zelfkennis, van het zelfbewustzijn, van de zelfaanvaarding, zelfverandering of zelfs van de zelfliefde. Zo heeft de moderne mens zichzelf ertoe veroordeeld om de zin van zijn leven in psychologische introspectie te zoeken, en dus moet de hoogste autoriteit op het gebied van de introspectie, de psychotherapeut, zijn nieuwe "godheid" zijn.

een 'gij' nodig

Omdat de mens zoals in alle tijden ook nu een "gij" nodig heeft tot wie hij zich met de vragen en problemen van zijn bestaan kan wenden en bij wie hij troost kan zoeken, en omdat God zijn beste dagen gehad heeft, moet een ander mens, in het bijzonder een therapeut hem vervangen. De vragen die hij de therapeut stelt zijn ook van alle eeuwen: wie ben ik? wat wil ik eigenlijk? waarom voel ik me zo? waarom doe ik altijd weer zo? wat moet ik doen? (Vergelijk het: waartoe zijn we op aarde...) Het zijn vragen met een absolute strekking, van een mens die zoekt naar absolute maatstaven van waarde, zin en geluk.

En degene die er antwoord op geeft, loopt derhalve de kans op een zeer absolutistische wijze of als "waarheid" te worden opgevat. Vooral als hij, zoals de psychotherapeut of de psychotherapie-auteur, een aanzienlijke maatschappelijke of "wetenschappelijke" status bezit. En helemaal als hij bovendien de belofte van geluk of genot, van persoonlijke vrijheid en van

zelfbepaling op een weinig voorzichtige wijze doet, zoals vaak het geval is, getuige onder meer titels van boeken over vormen van therapie als "Blij", "A scream away from happiness", en meer subtiele titels als "Ken u zelf", "Ik ben o.k., jij bent o.k.", "Op zoek naar jezelf", "On becoming a person", "Ik kan denken/voelen wat ik wil".

Gemeenschappelijk aan de meeste psychotherapeutische werken is inderdaad dat ze de mens toezeggen, wanneer hij maar de weg inslaat naar meer zelfkennis, het afleggen van zijn sociale façade, het opheffen van zijn verdringen en verdedigingsmechanismen en zijn onbewuste angsten doorwerkt, hij uitkomt bij zijn werkelijke "zelf", bij de bron van levenskracht en creativiteit, en in staat is al zijn "ongebruikte" mogelijkheden en vermogens te ontplooiën, "volledig" mens en gelukkig te worden. En voor de meeste mensen zal het zo zijn dat als een therapie je terugvoert tot het meest essentiële van jezelf, deze wel waar moet zijn en de persoon die je daarbij helpt wel de waarheid moet spreken. Dat is volgens Becker de reden, dat de mensen zo gemakkelijk geloven, en dus ook ervaren, wat hun therapeut zegt, en vervolgens, evenals dat bij een religie het geval is, bij een bepaalde therapievorm zweren. Het lijkt allemaal nogal ontluisterend, deze opvatting over psychotherapie. Psychotherapie is dus niet veel meer dan een aantal nieuwe religies of systemen van illusies om tot persoonlijk en sociaal geluk te komen? Enerzijds, inderdaad. Zelfs de riten, die de psychotherapeutische activiteiten omringen hebben vaak een duidelijk religieus karakter.

gezonde en....

Denken we bijvoorbeeld maar aan de gelijkenis tussen de biechtsituatie en de individuele therapeutische sessie. Of aan de therapiegroepen met de leider in het midden en de leerlingen daarom en vergelijken we dit met de afbeeldingen van Christus en zijn apostelen. Of nemen we bijvoorbeeld de Gestalttherapeuten die hun sessies vaak beginnen met het zogenaamde Gestaltgebed. En ook de gelijkenis tussen de opleiding van therapeuten en van priesters is treffend.

Anderzijds impliceert het inzicht dat psychotherapie een religieuze functie heeft, geen kritiek op de functie en het nut ervan, indien ze tenminste een "gezondere" overtuiging of illusie aanbiedt, dan die welke de persoon die om hulp vraagt, thans heeft.

De vraag of de verschillende psychotherapeutische systemen dat gewoonlijk doen, en wat een "gezonde" illusie kan worden genoemd, is vooralsnog moeilijk volledig te beantwoorden.

Men kan echter slechts met Becker instemmen als men opmerkt dat psychotherapieën die pure vreugde, volmaakt geluk of volledige zelfbepaling beloven, bedrog zijn en niets meer dan dat. Als therapie iets voor mensen kan doen, dan is het hoogstens ze de kans geven minder versplinterd, minder afgesloten te leven, hun afgodsbeelden, die hun gevoel van zelfwaarde aan banden leggen of vernietigen, van zich af te werpen; ze kan soms onnodigewanhoop verminderen en onredelijke schuld wegnemen, ze kan kritiekloze en ten gronde richtende afhankelijkheid enigszins opheffen, en ze kan helpen nieuwe mogelijkheden voor kiezen, handelen, en ervaren te ontdekken.

ongezonde illusie

Maar op het moment dat ze mensen het volmaakte geluk, de volledige innerlijke harmonie of vrede, de ideale samenleving of het inzicht in de zin en het waarom van zijn bestaan en volledige zelfkennis aanbiedt, wordt ze puur bedrog en "ongezonde" illusie. Immers dan vervreemdt ze de mens van de beperkingen van zijn bestaan op deze planeet en spiegelt ze hem een toestand voor die in wezen onbereikbaar voor hem is. Het leven van de mens is voor een belangrijk deel lijden, ellende, ziekte, dood, naast alle andere meer vreugdevolle zaken en vele mensen zijn juist ongelukkig omdat ze dit niet willen accepteren of willen uitbannen. Een therapie die mensen helpt bij dit uitbannen kan ze niet "helpen" bij hun leven. Vele mensen vragen naar de zin van hun bestaan of van hun lijden, en een "gezonde" therapie kan daar slechts tegenover stellen, dat

ze de zin van het leven niet kent, dat ze niet weet of het iets uitmaakt of we ooit geleefd hebben, en dat ze niet eens kan zeggen, dat we meer waard zijn dan de eerste de beste sprinkhaan. Ze zal slechts zeggen, dat ze een aantal opvattingen heeft over menselijke problemen en menselijk leven, en daarmee samenhangende therapeutische strategieën, waarvan ze meent, dat ze belangrijk zijn.

Ze zal echter wel benadrukken, dat ze slechts een bepaald model is, waarvoor al dan niet een bepaalde, vaak geringe, mate van (wetenschappelijke) evidentie bestaat, maar tegelijk aangeven, dat ze niet gelijk is aan de waarheid. Omdat ze een model is, kan ze de mens ook niet helpen zijn *gehele* bestaan te begrijpen en in zijn greep te krijgen.

Van belang is slechts of het model dat ze aanbiedt, de betreffende mens in staat stelt zijn leven op een meer bevredigende wijze te leiden zonder de grenzen ervan te ontkennen. Hierin ligt zowel de relatie tussen psychotherapie en wetenschap als psychotherapie en (dagelijks) leven gegeven.

Het is vanuit dit perspectief, dat psychotherapie-systemen gezien dienen te worden. Een psychotherapie-systeem is een model voor begrijpen en veranderen van emotionele problemen en voor niet meer of minder dan dat. Voor de meeste modellen is in de psychologische literatuur weinig of geen evidentie aan te wijzen, evenmin als voor de therapeutische bruikbaarheid ervan. Dat wil niet zeggen, dat ze niet kunnen helpen bij het begrijpen en veranderen van menselijk gedrag, maar wel dat ze niet systematisch toetsbaar of getoetst zijn, en in die zin ook doorgaans onwetenschappelijk.

De in deze dubbelaflevering opgenomen artikelen over verschillende psychotherapie-vormen en methoden vormen welhaast een ideale illustratie van het bovenstaande.

samenvatting

Het voorafgaande kan kort worden samengevat in de volgende stellingen:

1. De psychotherapeutische systemen, zoals we die thans kennen zijn product van een sociaal-culturele ontwikkeling die leidde tot de afbraak van meer omvattende ideologieën waarin de mens eertijds meer of minder bevredigende oplossingen kreeg aangeboden voor de vraagstukken van zijn leven.
2. Als zodanig zijn ze slechts ideologische systemen of illusies, die hun nut voor het menselijk leven uitsluitend baseren op de mate waarin ze tot gedragingen en opvattingen leiden die de mens in staat stellen ervaren problemen op meer bevredigende wijze het hoofd te kunnen bieden.
3. De vraag met betrekking tot psychotherapeutische systemen is dan ook niet welke 'waar' is, maar welke de 'gezondste' illusie biedt.

(overgenomen uit: *GEDRAG, TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHOLOGIE*, No. 1977, 5/6)

Ontmoetingsgroep den Haag start op Maandag 8 Januari o.l.v. Albert Nieuwland. Opgaven en inlichtingen bij Tineke Ribbelink, van Hogendorpstraat 79 den Haag, tel. 070 890668.

Ontmoetingsvierdaagse voor mensen met ontmoetingsgroepervaring van Vrijdag 2 Febr. 20.00 u tot Maandagmiddag 17.00 u. Opgaven en inlichtingen bij Albert Nieuwland, J.W. Brouwersstraat 18, Amsterdam, tel. 020 791015. Trainer: Hans Korteweg.
Kunstzinnige vorming en humanisme. Inleiding door Jack Tsang met creatief bezigzijn van de deelnemers op Donderdagavond 4 Januari 20.00 u in het Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48 Rotterdam. Toegang vrij.

theologie

adriaan morriën

Natuurlijk bestaat er geen god
zoals de gelovigen zich hem voorstellen.

Laat je niet intimideren
of tot een discussie verleiden
die zinloos is,
zelfs niet als de televisie erbij komt.
Je hebt wel wat beters te doen.

Als god bestaat dan is hij misschien
een computer van onvoorstelbare omvang
waardoor al je verloren ogenblikken
worden geboekstaafd:
je kunt dus gerust iets vergeten.
Maar ook daarover te praten
is zinloos.

God kan net zo goed een cent zijn,
een zinken cent uit 1943
(van zink omdat ze toen koper
wel beter konden gebruiken
dan voor een aandoenlijke pasmunt:
't kost kapitalen een enkel mens te doden
en 't wordt ieder jaar duurder).

En zeker is god een oude molen
die altijd maar doordraait
om brood tot meel te vermalen,
gebeden tot wroeging en onderwerping.

Daarom is Jezus ook niet
de zoon van god,
gesteld dat goden leven
als kat en muis zoals wij
en aan geboortebeperking doen
(zijn opstanding is een sprookje voor Pasen,
een Paasei)
maar was hij een mens zoals jij,
in sommige dingen beter of anders dan wij.

Ik zou mijn korte leven niet willen slijten
met twaalf apostelen.
Ik zou niet weten wat ik
met mijn nachten zou moeten beginnen,
om van mijn ochtenden maar te zwijgen:
al dat gehoest, bij de waskraan,
van knorrige mannen.

En verder is god een legende
waarop de kerk

met al haar pausen en kardinalen
de grote grap van het Christendom
heeft gebouwd in gotische letters,
de kerk een gemijterde bunker in Rome
die eindelijk opgeblazen moet worden
met doodgewoon dynamiet.

Wees flink! Wees proper!
Laat je voeten wassen door niemand
die als hij naar zweet ruikt
meteen aan het laatste avondmaal denkt.

Ga naar bed met een vrij ritueel
dat je wijzigt al naar gelang het uitkomt
en al naar gelang met wie je naar bed gaat.

Bid als je 't niet laten kunt
maar bid als iemand die blij is
dat hij alleen is
en zich kan verplaatsen
of enkel maar op zijn andere zij kan gaan liggen:
een Siamese tweeling te zijn is veel erger.

Er is niet een heilige schrift:
de taal is door de mens in beweging gezet
ter verduidelijking van niets
dat niet een woordspeling is.

Vind je dat niet voldoende?
Het is al moeilijk genoeg er wijs uit te worden
in Babel en op elk ander wereldcongres
van theologen en filatelisten:
het leven is een taalkundig probleem
en alle theologie
is poëzie.

Woorden die in de stilte gesproken
de stilte vergroten.

Gelach:
ja, vooral gelach.

God is gestorven nadat hij nooit heeft geleefd:
het is zijn enige wonder.

Een oude molen die altijd maar doordraait
om brood tot meel te vermalen.

De zaligste roes is goed uitgeslapen te zijn,
de wereld met heldere ogen te zien:
ieder ontwaken een afscheid,
een duidelijke stap
in een goddank onduidelijke toekomst,
een wonder.

(Adriaan Morriën: Het gebruik
van een wandspiegel, de
Bezige Bij 1968)

WELZIJN OP TERMIJN I

Vanuit de auto, in de stromende regen, kijk ik een tijdje naar het grauwe, sombere gebouw. Noordwijkerhout, dinsdagochtend 17 oktober. Twee dagen kongres ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn.

Binnen gekomen tref ik de 329 genodigden: merendeels keurige heren en een enkele vrouwelijke afgevaardigde. Hier en daar staan wat karikaturale 'body-guards': He-men, staalblauwe ogen, een dikke bobbel onder de linkermouw van hun colbert. Hun aanwezigheid krijgt betekenis als even later H.M. de koningin, Til Gardeniers, en een handvol hoogwaardigheidsbekleders de aula binnenschrijdt. Niet lang daarna ben ik dit alles vergeten en luister geboeid naar de gebarsten theepotstem van Piet Thoenes, een van de 4 prae-adviseurs van dit kongres. Vier sociologen, gevraagd naar hun visie op de toekomst van het welzijnswerk.

richard lukács

Thoenes levert, met de hem tekenende exuberante breedheid, een zeer originele bijdrage. "U zult van mij en mijn kollegae een heleboel sombere dingen horen. Dat hoeft u zich niet zo aan te trekken, want uiteindelijk zijn wij betaalde professionele zwartkijkers Wat is er aan de hand? De verzorgingsstaat bevindt zich in een proces van neergang. Hoe lossen we dat op? Antwoord:

1. door diagnostische kennis;
2. een adequate maatschappijvisie en
3. politieke moed ...".

Vervolgens gaat Thoenes in op de kenmerken van de malaise, die hij in eerste instantie afmeet aan allerlei angsten: angst voor de atoombom, de russen, het milieu. Daarnaast plaatst hij de overschatten betekenis aan de faktor Arbeid als zingevend motief en de verandering welke het arbeidsethos in de zeer nabije toekomst zal moeten ondergaan.

Het betoog eindigt met de konstatering van de huidige *ideologische leegte*. Er is *niets gemeenschappelijks* dat ons nog inspireert, er is geen sprake meer van een *gedeelde zingeving*. Het ideologisch vacuum bestempelt de huidige crisis niet tot een traditionele systeemcrisis, maar tot een fundamentele, allesomvattende crisis.

Ook andere inleiders raken aan dit gegeven.

De Valk verwijst naar Georg Lukács (ja, ja) en voert het begrip *transcendente dakloosheid* in: mensen ervaren de ideologische zingeving, maar willen daar toch iets voor in de plaats stellen: een levensgevaarlijke situatie, denk maar aan het *fascisme*

Welters geeft in een gortdroog betoog een vlijmscherpe en briljante analyse van de ideologie van het welzijnswerk zelf: "... welzijnswerk bevestigt de bestaande machtsverhoudingen en leidt onherroepelijk tot welzijnsongelijkheid ...".

Het ontbreken van een nieuw referentiekader in de quataire sektor maakt dat het welzijnswerk de vroegere betrokkenheid - zij het in de sfeer van de zeer laagbare armenzorg - heeft ingeruild voor een gevestigde positie in de bestaande structuur; het deel ligt niet buiten de organisatie, maar is verworpen tot de instandhouding van de organisatie zelf

Van den Berg tracht zijn zeer moeilijk leesbare inleiding verbaal wat toegankelijker te maken.

"Ideologieën hebben als kenmerk dat ze zowel tot tegenstelling als tot samenvoeging leiden." Hij onderscheidt respektievelijk het *neo-populisme*: de ideologie die de tegenstellingen tussen volk en overheid onderstreept en anderzijds de behoeften van het volk kollektiviseert;

neo-corporativisme, dat tot een volkomen identifikatie met de (welzijns-) organisatie voert. De identifikatie/samenvoeging levert dan weer de (vermeende) tegenstelling tussen het als 'goed' gekwalificeerde doel van de organisatie en de als 'slecht' ervaren Umwelt: het humanum versus de kapitalistische/industriële samenleving.

Als laatste komt De Kok aan het woord. Hij tracht de bijdragen van de prae-adviseurs samen te vatten en te plaatsen tegenover de bijdragen van de aangesloten leden-organisaties en het door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uitgebrachte rapport over toekomstonderzoek. De Kok vindt een 'rode draad' in de verschillende referaten die hij als volgt omschrijft:

1. Nadruk op het gebrek aan richtinggevende waarden;
2. Het vraagstuk van de verdelende rechtvaardigheid (enkele inleiders zagen een historische overgang van aksent op vrijheid naar aksent op 'gelijkheid in het burgerlijk waardenpatroon na de Franse revolutie. Het gelijkheidsbeginsel leidt in de uiterste toepassing tot het tegendeel, vandaar het zoeken naar een modificatie van deze waarde).
3. Het vraagstuk van de arbeid als handelings-/zingevingsmotief. Uit zijn analyse neem ik slechts één konstatering over, namelijk dat het sturen, beheersen, plannen, controleren van maatschappelijke ontwikkelingen, gegeven ook de afwezigheid van betrouwbare indicatoren/sensoren, op dit ogenblik onmogelijk moet worden geacht.

Op weg naar de uitgang - ik kan door omstandigheden niet alle onderdelen van het kongres bijwonen - kijkt één van de body-guards mij door-dringend aan. Ik staar terug, raak gefascineerd door de uitstulping onder zijn arm. Uit Amerikaanse speelfilms weet ik dat zich daar een automatisch wapen moet bevinden; ik taxeer zijn bobbel op iets tussen een granaatwerper en een stuk afweergeschut.

Woensdag 18 oktober

De grote welzijnslobby is achter de rug. In de wandelgangen is het grip subsidie bijna tastbaar achtergebleven. De 'big-shots' verlaten één voor één het gebouw. Binnen mort het volk: de interruptiemicrofoons verwerken braaf de opgekropte frustratie.

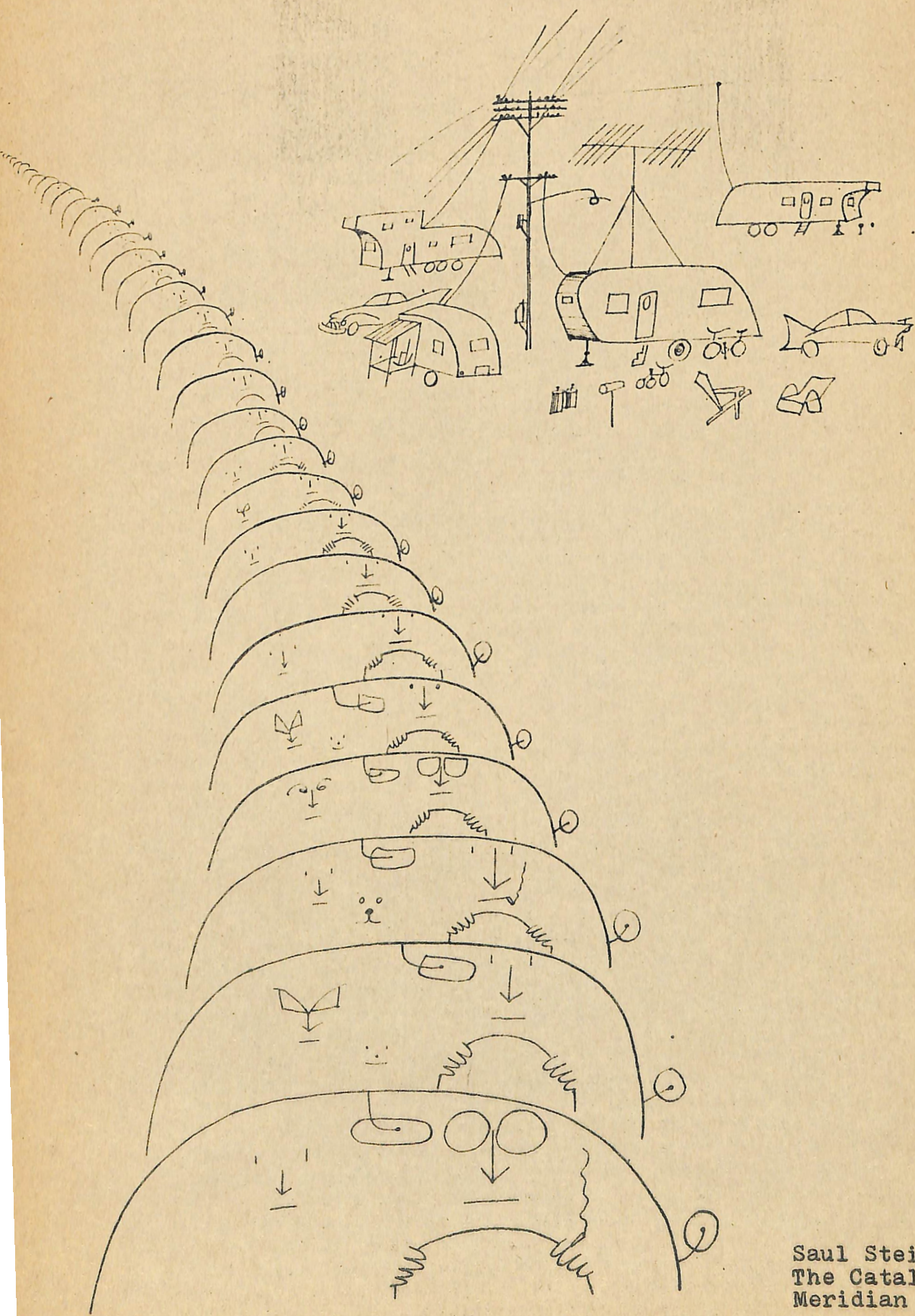
Er is, zo wordt gesteld, geen sprake van een ideologisch vacuum, maar van een verheugende groei naar een pluriform waardenpatroon, geschraagd door één basiswaarde: de broederschap, solidariteit. De Valk kan daar wetenschappelijk niet mee uit de voeten. Even dreigt hij slachtoffer te worden van de nu gemeenschappelijk geworden onlustgevoelens.

Is hij in staat vrijheid of gelijkheid wél wetenschappelijk te definiëren? Verlangt De Valk eigenlijk niet terug naar de goede oude tijd, toen er nog zekerheden waren? Waarom geen echte ethicus uitgenodigd voor dit kongres?

De Valk preludeert een tijdje door op het thema van de zedelijkheid (broederschap is hooguit een zedelijke eis) maar slikt vervolgens het grootste deel van zijn betoog weer in.

Welters doet een uiterste poging om de zaak te structureren. Hij benadrukt konform zijn prae-advies de konkretisering van het waardenvraagstuk. In het welzijnswerk, meent hij, hebben we keihard te maken met verdelingsvraagstukken en wel rond welvaart, arbeid, meerder- en minderheden, kwaliteit en kwantiteit en de spreiding van het maatschappelijke initiatief. 't Is te vergeefs: niets of niemand kan het verbale geweld van de welzijnsboys nu nog tegenhouden.

Terwijl zich hier en daar achter het jargon nog een zinnige gedachte schuilhoudt, heeft het welzijnsdiskussiefantoom reeds genadeloos toegeslagen. Ik verlaat voortijdig de zaal; het gekrakeel plant zich nog een tijdlang in de gangen voort ...

Saul Steinberg:
The Catalogue
Meridian Books

WELZIJN OP TERMIJN II

"Wat nu", vroeg Albert, "is dan jouw visie op het welzijnswerk in de toekomst?"

Tja, wat kan mijn bescheiden denkerwt (Wouter Gortzak in Vrij Nederland) nog bijdragen aan de welzijnsbrij? Niet veel, maar laat ik toch proberen om een aantal lijnen aan te geven.

1. Het begrip welzijn.

Evert Voogd (Verbetering van de hulpverlening, uitg. Humanitas, Amsterdam, juli 1977) onderscheidt twee betekenissen: 1) het resultaat van het geheel van welzijnsvoorzieningen; 2) welbevinden, geluk, tevredenheid. Voogd kiest voor de tweede, brede benadering en stelt: Welzijn in deze tweede betekenis wordt, naar we mogen aannemen, beïnvloed door individuele karaktertrekken en door maatschappelijke verschijnselen zoals arbeidsklimaat, woonomgeving, mate van vrijheid e.d.

En welzijnsbeleid in brede zin betekent: *de samenleving zo ordenen dat er geen behoefte aan speciale welzijnsmaatregelen ontstaat.*

Deze visie spreekt mij bijzonder aan. Een samenleving met een optimale verdeling van goederen, kansen, scholing en dus (?) ook welbevinden, geluk, tevredenheid.

Zo'n samenleving lijkt mij helaas 1) niet te konstrueren; 2) ook niet automatisch te leiden tot gelijke spreiding van welzijn.

Maar, ik denk:

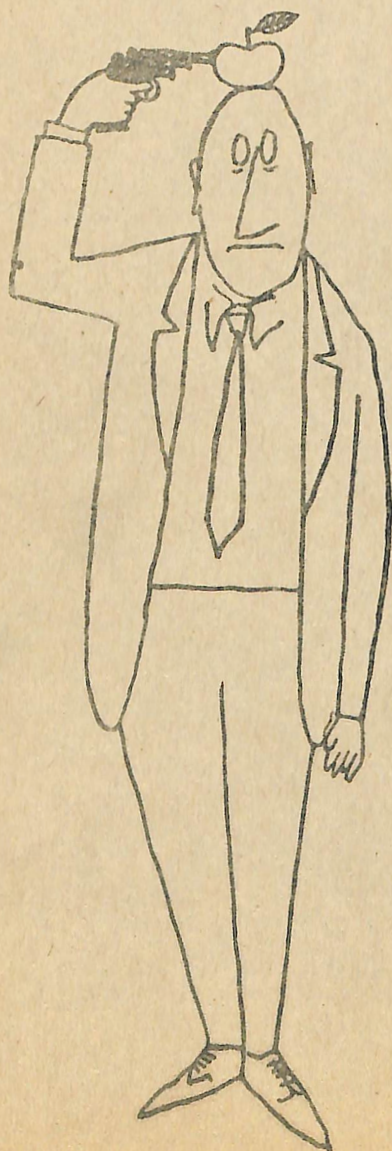
- 1) Dat een bepaalde mate van welvaart voor allen een noodzakelijke, rechtvaardige en ook realiseerbare zaak is;
- 2) Dat deze welvaart anders gedefinieerd moet worden; met name meer gericht op primaire en secundaire behoeften (milieu, woongelegenheden, arbeid, informatie);
- 3) Dat een bepaalde mate van ongelijkheid onvermijdelijk is. Ongelijkheid in tertiaire, quataire etc. behoeften, hoeft niet alleen negatief te worden ervaren. Er bestaan nu eenmaal verschillende behoefteschalen en juist verschillen leiden tot spanning, dynamiek en meer geprofileerde individualiteit. (Elke gelijkenis met bestaande VVD-standpunten berust op louter toeval en wordt door mij als zeer ongewenst ervaren.)
- 4) Dat welzijn in de betekenis van geluk, welbevinden etc. altijd resultante is van een diskontinue, individuele waardering van objectieve en subjectieve omstandigheden. Geld maakt niet gelukkig (maar je kunt er je eigen soort van ongelukkig zijn mee kiezen ...). Hoe dan ook, we moeten voor het individu streven naar een optimale, rechtvaardige kontekst en respekt hebben voor de individuele spanningen die altijd zullen ontstaan.
- 5) Welzijn betekent voor mij: de optimale spreiding van *noodzakelijke* welzijnsvoorzieningen op basis van een optimale spreiding van welvaart. Noodzakelijk verwijst naar mijn idee, dat over de mate van hulp - dus óók over de mate van leed welke door de mensen zelf opgelost c.q. aanvaard moet worden zonder hulp - nog heel wat gediskussieerd kan worden.
- 6) Welzijn is dus voor mij wel degelijk een produkt, een (ekonomisch) schaars goed.
- 7) Welzijnsinstellingen, welzijnswerkers, welzijnsbeleid, dit alles is vergelijkbaar - met uitzondering van de financiering - met andere maatschappelijke organisaties/belangengroepen, zoals bedrijven, ondernemingen, werknemers en werkgevers. Zij vertonen hoe langer hoe meer hetzelfde gedrag, dezelfde organisatievormen etc.
- 8) Als ik er zó over denk, welzijnswerk niet meer associeer met humaan, onbaatzuchtig etc., wordt de zaak een stuk duidelijker.
- 9) Ik konstater dat alleen via de financiering een greep kan worden verkregen op het welzijnswerk. We dienen de idee op te geven dat

uitsluitend via een ideologisch/methodologische discussie het welzijnsbeleid kan worden beïnvloed. De financiering (lees subsidiëring) van het welzijnswerk zal voortdurend onderwerp moeten zijn van een brede maatschappelijke/politieke discussie.

10) Dat betekent dat er een ander stuurmechanisme moet komen dan het huidige, ondoorzichtige en volstrekt oncontroleerbare (= ondemokratische) welzijnsmarktmechanisme.

11) In de toekomst dient het beleid gericht te zijn niet op de uitbreiding/instandhouding van bestaande instellingen, maar op het dienstbaar maken van kennis, ervaring en organisatie aan spontane, niet professionele vormen van wederzijdse steun op het micro en individuele niveau. Kortom: burenhulp, zelfhulp, Eerste Hulp bij Konflikten, alternatieve hulpvormen, extramurale voorzieningen, konsultatie met daarnaast mogelijkheden voor kortdurende intramurale en hoogwaardige professionele hulp. Hulpverleningscircuits waarin familieleden, burens, kennissen, significant others, de natuurlijke bedding zijn. Hulpverleningscircuits die opgenomen zijn in systemen waarvan de contouren worden gevormd door eenvoudig bereikbare professionals.

Deze netwerken zouden veel overeenkomst moeten vertonen met de maatschappelijke organisatiesystemen. Anarcho-syndicalisme in de hulpverlening. 't Zal wel even duren voordat het zover is

Saul Steinberg
The Catalogue
Meridian Books